

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ РОБОТІ З ІНШОМОВНИМИ НАУКОВИМИ ТЕКСТАМИ

І. В. Цимбал

*викладач кафедри ТПП французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

У статті пропонується досвід навчання студентів технічних спеціальностей роботі з іншомовними науковими текстами.

Ключові слова: психологічні особливості навчання, іншомовні наукові тексти.

Знання іноземних мов та вміння опрацювати іншомовні наукові тексти являються необхідними складовими компетенції сучасного перспективного фахівця. Тому ще у період навчання студентів технічних університетів слід звернути особливу увагу на вивчення іноземної мови та удосконалення вміння опрацювати іншомовні тексти, зокрема наукової спрямованості.

Отже, перш за все, завдання викладача полягає у тому, щоб проаналізувати та систематизувати ефективні способи та прийоми удосконалення навчання розумінню іншомовного тексту.

Організація навчально-виховного процесу з іноземних мов передбачає вдосконалення професійної майстерності майбутніх спеціалістів, актуалізацію знань у професійному спілкуванні та формування особистості студента немовного вищого навчального закладу як конкурентоспроможного фахівця. Реалізація цих завдань у навчально-виховному процесі з іноземних мов пов'язана передусім із розвитком іншомовної комунікативної компетенції, яка забезпечує спілкування у професійно-трудовій сфері.

Перш за все студенти мають оволодіти спеціальною термінологічною лексикою, без знання якої стає неможливим адекватний переклад. А вже від рівня сформованості термінологічної компетенції студентів, як основи фахової компетенції, буде залежати швидкість та якість опрацювання наукових текстів.

Успішність та ефективність навчання термінологічної лексики залежить від вибору матеріалу на іноземній мові за фахом, який використовується в процесі навчання. Такі тексти можна використати для читання та обговорення, для опрацювання у монологічному та діалогічному мовленні.

Задача викладача полягає у тому, щоб віднайти цікавий для студентів, багатий, але не перенавантажений термінами, на фахову лексику, текст. Текст так само як і завдання до нього слід підбирати в залежності від рівня мовленнєвої підготовки студентів.

Розглядаючи проблему визначення етапів формування іншомовної лексичної компетенції, ми ґрунтуємося на положенні про те, що процес навчання іншомовної лексики проходить шлях від отримання знань із лексики і вироблення первинних (лексичних) умінь до розвитку вторинних (мовленнєвих) умінь через формування навички вживання професійної лексики сумісно з іншим матеріалом.

Робота з джерелами за фахом починається з введення та фонетичної обробки термінів та термінологічних словосполучень окремо та в реченнях при виконанні умовно-мовленнєвих вправ рецептивного та репродуктивного характеру. Такі вправи допомагають зрозуміти правила утворення похідних слів, нюанси використання загальноживаних лексичних одиниць, які набувають термінологічного значення, і поступово здогадатися або зрозуміти значення того чи іншого терміну або термінологічного словосполучення. Для того, щоб семантизувати термін, визначити зв'язок з іншими термінами, необхідно дати його тлумачення в певному контексті. Таким чином, термін отримує певне значення в контексті, а контекст, в свою чергу, допомагає здогадатися про відповідне значення терміну без перекладу. Але, якщо термін не пов'язаний з контекстом, то йому властиві багатозначність та синонімія.

Іншим способом семантизації термінологічної лексики є спосіб утворення похідних термінів. Для того, щоб розкрити значення термінів при читанні текстів за фахом і розширити термінологічний словник студентів, проводиться аналіз словотворчих елементів термінів. Крім вище згаданих способів семантизації існують й інші: пояснення термінів на іноземній мові; підбір термінологічних синонімів; підбір антонімів; переклад.

Як відомо, навик, в тому числі і лексичні, формуються поетапно:

- автоматизація дій студента з новими лексичними одиницями на рівні слів, словосполучень, речень;
- формування лексичних навичок;

- удосконалення навичок.

Першим етапом є рецептивне засвоєння лексичного матеріалу, інтерактивна діяльність у якому здійснюється за рахунок взаємодії студентів з іншомовною лексикою без опори на текст, за допомогою чого знімаються труднощі розуміння термінів підмови спеціальності і йде підготовка до виконання завдань із більшим охопленням матеріалу. Другий і третій етапи співвідносяться з репродуктивним і продуктивним засвоєнням іншомовної фахової лексики, тому взаємодія відбувається як у ланцюзі студент–текст, так і між студентами або з викладачем при виконанні мовленнєвої діяльності.

Розглянемо кожен етап більш детально. На початковому етапі виконуються рецептивно-репродуктивні вправи на імітацію, називання та ідентифікацію лексичних одиниць. Для цього етапу навчання фахової лексики доцільним є використання переважно некомунікативних, повністю керованих вправ зі слуховими чи зоровими формальними опорами. Вони можуть непрямо повідомляти значення слова чи словосполучення або містити елемент здогадки і таким чином не тільки сприяти первинному закріпленню лексики, але й задіювати зв'язки з іншими аспектами мови (граматикою, фонетикою).

Вправи другого етапу спрямовані на відпрацювання різних операцій на функціонування лексичної навички: вибір одиниці із семантичного простору згідно із задумом висловлювання, семантично обумовлене комбінування слів і словосполучень, розгортання чи навпаки редукція ситуативних висловлювань, ситуативні заміни. За своїм характером ці вправи є умовно-комунікативними, частково керованими та індивідуальними. Вони передбачають наявність мовленнєвого завдання і ситуації, що забезпечують принцип інтерактивності, а також можливість використання слухових та зорових змістових опор.

На третьому етапі лексичні навички удосконалюються. На цій стадії студенти за умов достатньої підготовки та вірного проходження попередніх стадій, готові до виконання вправ на включення лексичної одиниці у просте і складне висловлювання, і вправ, які забезпечують поступовий перехід від удосконалення лексичних навичок до розвитку мовленнєвих умінь. Усі завдання, які виконуються на цьому етапі, є комунікативними, з мінімальним керуванням, вони призначені для індивідуальної та групової роботи. Такі вправи також повинні містити мовленнєву ситуацію і мовленнєве завдання.

Саме за таким принципом ми створимо нашу методику подолання ускладнень у роботі з іншомовними науковими текстами.

На першому етапі вводяться вправи не комунікативного характеру для засвоєння нових лексичних одиниць, потім додаються комунікативні завдання з розвитку діалогічного

та монологічного мовлення. Традиційні вправи до читання тексту та відповіді на питання до тексту повинні бути трансформовані на творчі завдання комунікативного характеру. Їх можна поділити на 3 групи: до текстові, текстові та після текстові вправи.

Етапи навчання термінологічної лексики співвідносяться з етапами діяльності з опрацювання фахових текстів. Це діяльність до читання тексту, тобто дотекстова, діяльність в період читання, тобто текстова, і діяльність після читання тексту, тобто післятекстова. Це означає, що засвоєння термінологічної лексики при читанні фахових текстів відбувається через її рецепцію, проходить етап відтворення і веде до породження свого власного тексту. Взаємодія цих процесів забезпечує сприйняття й адекватне розуміння прочитаного, перекладення отриманої інформації для її перетворення і застосування у власних висловлюваннях. Виконання вправ за такою схемою стимулюватиме до вдумливого читання тексту, орієнтуватиме на виконання завдань проблемного характеру, а це, у свою чергу, приведе до свідомого і стійкого засвоєння термінологічної лексики. Формулювання завдань до дотекстових вправ з метою формування лексичних навичок іншомовного мовлення може мати деяку не комунікативну спрямованість. Формулювання завдань до текстових і післятекстових вправ повинні мати комунікативну спрямованість, викликати потребу в читанні запропонованого тексту, зацікавлювати і навіть заінтриговувати читача. Виконуючи завдання до власне текстових вправ, студенти зможуть зосередитись на важливій інформації, налаштуватися на певні як позитивні, так і критичні міркування, сформулювати особисту оцінку або своє бачення прочитаного. В підсумку це сприятиме як мимовільному, так і довільному запам'ятовуванню активної термінологічної лексики. Завдання до післятекстових вправ повинні формулюватися так, щоб вони вмотивували студента до спілкування, до «ініціювання» складного висловлювання за темою прочитаного тексту, давали йому поштовх до формування та висловлювання власної думки, активізуючи при цьому термінологічну лексику.

Отже, всі вправи мають бути побудовані таким чином, щоб пробудити у студентів інтерес до читання тексту, мотивувати їх на активне виконання поставлених задач.

Необхідно також відмітити, що відбір лексичного мінімуму для навчання професійного спілкування студентів необхідно здійснювати на основі типових комунікативних ситуацій, в яких відбувається спілкування. Студент має володіти вмінням швидко і вільно висловлюватися іноземною мовою без помітних утруднень, пов'язаних з пошуком засобів і вираження у процесі досягнення ним соціальних, академічних і професійних цілей. Вважаємо доцільним сказати, що навчання іншомовної

фахової лексики студентів виступає необхідним" складником у досягненні головної мети навчання—оволодіння англійської мовою як засобом фахового спілкування. Навчання фахової лексики є важливою ланкою у досягненні головної мети навчання і як засобу спілкування з іноземними партнерами у професійній діяльності.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що інноваційні технології передбачають застосування не тільки новаторських методик і більш раціональних методів, але й інноваційну систему організації освіти в країні у цілому, а також запровадження адекватних вимог підготовки сучасного фахівця умов для розвитку самосвідомості, підвищення самооцінки кожним студентом своєї особистості, та формування особистості студента як конкурентоспроможного фахівця.

Наукові тексти прийнято писати за строгими правилами, у різних авторів, які пишуть на одну й ту саму теми, можна виявити одні й ті самі синтаксичні та морфологічні структури, однакові звороти мови та однаковий стиль. При перекладі наукових текстів домінантами перекладу, що забезпечують відповідність тексту його оригіналу, будуть усі засоби, що забезпечують об'єктивність, логічність та компактність викладу. Тобто, це:

- 1) терміни;
- 2) загальнонаукова лексика;
- 3) дієслівні конструкції теперішнього часу;
- 4) пасивні дієслівні конструкції;
- 5) неозначено-особові та безособові структури;
- 6) складні слова, словотворчі моделі з абстрактною семантикою;
- 7) скорочення;
- 8) цифри, формули, схеми.

Задача студента, коли він працює з іншомовним науковим текстом є простішою ніж у перекладача, йому лише треба передати об'єктивну когнітивну інформацію, не вдаючись в деталі точної передачі тексту оригіналу.

Тому, під час розроблення методики подолання ускладнень при роботі студентів з іншомовними науковими текстами слід врахувати вивчення таких складових наукового тексту, як:

- термінологічна лексика та реалії країни, мову якої вивчають студенти,
- аббревіатури та скорочення,
- загальнонаукова лексика, яка притаманна текстам усіх галузей,
- форми дієслів теперішнього часу дійсного способу,
- пасивна форма дієслів, та її утворення, тощо.

Отже, під час нашого дослідження було виявлено найтипівші види труднощів, які виникають під час роботи студентів із іншомовними науковими текстами. Серед вказаних студентами були наведені такі:

- 1) важко зрозуміти деякі граматичні конструкції,
- 2) відсутність знань з даної галузі науки (в нашому випадку з економіки),
- 3) недостатність базових знань із іноземної мови,
- 4) складним виявилось перекладати багатозначні слова, аббревіатури та скорочення.

Також деякі студенти вказали, що саме їм допомогло у перекладі даного економічного тексту, це:

- 1) зрозумілі аббревіатури англійської мови походження (адже ці студенти вже вивчали англійську мову як першу іноземну,
- 2) слова, запозичені з англійської мови (англіцизми),
- 3) інтернаціоналізми.

Але, не маючи знань з англійської мови, студентам може виявитись складно перекласти франкомовний науковий текст.

Тому під час навчання студентів роботі з іншомовними науковими текстами викладач має звертати найбільшу увагу саме на ці труднощі.

На початку констатувального експерименту студентам було запропоновано тест на визначення рівня володіння іноземною мовою, серед яких були завдання на знання граматики та лексики французької мови.

Також в ході дослідження було виявлено стилі навчання та тип переробки інформації студентів.

Згідно першої методики можна було визначити переважний стиль навчання студентів: інтуїтивно-рефлексивний, інтуїтивно-прагматичний, методично-рефлексивний чи методично-прагматичний.

За допомоги другої методики способи переробки інформації поділено на 9 видів:

- візуальний (стосовно читання про себе), люди такого типу сприймають краще зорово, читаючи аніж слухаючи;
- візуальний (стосовно цифр), люди даного типу краще сприймають цифри, коли вони їх бачать, аніж коли вони їхчують;
- аудіальний (читання про себе), люди аудіального типу краще сприймають інформацію на слух;
- аудіальний (цифри), тобто такі люди краще сприймають цифри на слух;
- експресивно-мовленнєвий, люди такого типу краще висловлюються усно, аніж письмово, легко можуть виступати з усними доповідями;
- експресивно-письмовий, такі люди навпаки краще відповідають у письмовій формі,
- орієнтація на самостійну роботу, студенти такого типу краще працюють, коли вони навчаються самостійно аніж з групою студентів;

- орієнтація на роботу у групі, студенти даного типу люблять працювати у групі і при цьому вони мають кращі показники успішності;
- кінестезичний тип, люди кінестезичного типу люблять майструвати руками, користуються мнемотехнічними методами для кращого запам'ятовування інформації, тощо.

Та насамкінець студентами було опрацьовано в парі невеликий текст наукової направленості, після чого вони вказали, що найбільше труднощів завдали такі моменти:

- брак знань у галузі економіки,
- поєднання деяких частин вже перекладеного тексту,
- переказ аббревіатур та власних назв та імен.

Це означає, що у подальшій розробці методики роботи з іншомовними науковими текстами, ми будемо звертати найбільше уваги саме на ці ускладнення. І лексико-граматичні завдання будуть враховувати вправи на вивчення та закріплення економічних термінів, аббревіатур, власних назв. Велику роль буде відведено автентичним економічним текстам, дотекстовим, текстовим та післятекстовим вправам.

Також аналізуючи результати дослідження кращий рівень знання іноземної мови показали:

- студенти 20-22 років, які вже вивчали французьку мову у школі,
- студенти з інтуїтивно-прагматичним стилем навчання,
- студенти, які надають перевагу самостійній роботі над груповою,
- студенти кінестезичного типу переробки інформації.

Маючи ці дані надано ряд практичних рекомендацій для кожного зі стилів навчання та типів переробки інформації з метою удосконалення їхнього навчання:

- студентам з орієнтацією на самостійну роботу, які показали кращі результати у тестуванні зі знання французької мови ніж ті студенти, які орієнтовані на роботу в групі, слід навчатися окремо від загальної групи студентів, працювати самостійно або за допомоги друга;

- студентам кінестезичного типу, які теж показали непогані результати тесту, слід сідати зі студентами такого ж типу та запам'ятовувати навчальний матеріал за допомогою мнемотехнічних прийомів;
- студентам експресивно-мовленнєвого типу слід вголос проговорювати вивчений матеріал та пояснювати його свої нотатки своїм одногрупникам, а експресивно-письмового типу, щоб краще запам'ятати матеріал, занотувати його, під час виконання завдання виписувати ключові слова, хід думок, тощо,
- викладачі мають не забувати, що більшість студентів мають візуальний тип переробки інформації, тому слід при вивченні іноземної мови користуватися роздатковим матеріалом, при підготовці лекцій, використовувати презентації Power Point, тощо;
- а також пам'ятати, що на кожному занятті викладач має заставляти студентів читати, занотувати, повторювати пройдений матеріал.

Отже, у розробці методики, спрямованої на вдосконалення навичок читання іншомовних наукових текстів слід

- враховувати особисті психологічні особливості студентів: їх стиль навчання та тип переробки інформації,
- спиратися на принципи доступності, наочності, активності, систематичності та послідовності.
- забезпечити логічно послідовний перехід від безпосереднього розуміння змісту тексту до його проблемного обговорення,
- враховувати орієнтацію студентів до самостійної роботи та роботи в групі,
- охоплювати як усне так і письмове мовлення студентів,
- включити мнемотехнічні прийоми запам'ятовування інформації та наочний матеріал,
- і головне включити завдання, які б допомогли розвивати у студентів усі види пам'яті, тобто студенти мали б читати, писати та повторювати.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексеева И. С.* Профессиональное обучение переводчика: учебное пособие по усному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. – СПб.: Союз, 2001. – 288 с.
2. *Вітвицька С. С.* Основи педагогіки вищої школи / С. С. Вітвицька. – К.: ЦНЛ, 2003. – 314 с.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2011 р.